

Mitteaktiivne rahvastik kui potentsiaalne tööjõuallikas

Mitteaktiivsuse uurimise vajadus on aktuaalseks muutunud just viimasel ajal, seoses rahvastiku vananemise ja tekkiva tööjõupuudusega. Mitteaktiivsed inimesed ehk need, kes ei tööta ega otsi tööd, moodustavad tööealisest elanikkonnast 28%. Seega võib mitteaktiivseid vaadelda kui üht potentsiaalset tööhõive suurendamise allikat. Käesoleva teemalehe eesmärgiks ongi anda ülevaade mitteaktiivsuse olemusest, dünaamikast ja struktuurist, tööelust eemaloleku põhjustest ja võimalustest mitteaktiivseid inimesi tööturule integreerida. Püütakse välja selgitada, kas ja kui palju on mitteaktiivsete hulgas inimesi, kes oleksid nõus kohe tööle asuma. Selgub, et ligikaudu pooled mitteaktiivsetest on seotud õppimisega, teisel kohal on haiguse või vigastuse tõttu tööturult eemalolijad ning kolmandal kohal pensionärid. Mitteaktiivsetest ainult 11% tahaksid ja saaksid kohe tööle asuda, kui selleks võimalus avaneks. Analüüsi aluseks on Statistikaameti tööjõu-uuringu andmed.

Sissejuhatus

Ühiskonna ja majanduse arengu tagamiseks on oluline saavutada võimalikult paljude inimeste osalemine tööhõives. Nii on ühelt poolt tagatud inimeste ja nende perekondade majanduslik toimetulek, võimalus oma oskusi ja andeid ühiskonnas realiseerida ning kokkuvõttes tunda end väärtusliku ühiskonnaliikmena. Teisalt on suurema hõive abil võimalik tagada ettevõtluse areng ja toota ühiskonnale lisaväärtust. Seda eriti tingimustes, kus rahvastik vananeb ning tööealise elanikkonna osatähtsus väheneb.

Täistööhõive saavutamiseks on hädavajalik suurendada inimeste osalemist tööturul, mis tähendab, et lisaks töötute aktiveerimisele tuleb järjest suuremat tähelepanu pöörata neile rahvastikugruppidele, kes mingil põhjusel on tööturult eemale jäänud. Tööturu mõistes loetakse neid, kes ei tööta ega tegele tööotsimisega, majanduslikult mitteaktiivseteks (edaspidi mitteaktiivsed).

Teatud eluetappidel on mitteaktiivsus normaalne nähtus. Noored pühendavad aega õppimisele ja lastekasvatamisele, eakad inimesed nauding pensionipõlve jne. Probleemiks muutub mitteaktiivsus siis, kui mittetöötavat rahvastikku tekib liiga palju, eriti parimas tööeas elanike hulgas. Tööturult eemal olles inimese tööoskused aeguvad ning väheneb konkurentsivõime tööle saamisel. Teisest küljest on liialt suur mitteaktiivsete hulk koormav riigi rahakotile. Tuleks vältida olukorda, kus inimesed eelistavad toetustest elamist töötamisele. Kui pakutav palk on miinimumpalga lähedal, siis võib tekkida olukord, kus soovitakse elada pigem sotsiaaltoetustest ja juhutöödest. Eriti ohtlik on see lastega peredes, kus rahapuudus pärsib hariduse omandamist ja mittetöötamine võib saada tulevikus ka laste elustiiliks.

Eestis on ligikaudu 256 000 mitteaktiivset vanuses 15–64 aastat.

2006. aastal oli Eestis tööjõu-uuringu andmetel 15–64-aastaseid¹ inimesi kokku 916 900. Neist 621 000 ehk ligikaudu 2/3 töötas, 40 000 olid töötud ning 255 900 inimest ei kuulunud tööjõu hulka. Viimati nimetatud ehk mitteaktiivsed moodustasid 28% vaadeldavast vanusegrupist. Neid võib pidada töötute kõrval üheks oluliseks tööhõive suurendamise allikaks. Seetõttu on tähtis analüüsida, miks inimesed ei tööta ja kui palju on mitteaktiivsete inimeste hulgas neid, kes tegelikult sooviksid

töötada, aga mingil põhjusel ei saa seda teha. Käesoleva teemalehe eesmärk on anda terviklik ülevaade majanduslikust mitteaktiivsusest: praegusest mitteaktiivsuse olukorrast, muutustest viimaste aastate jooksul, mitteaktiivsete struktuurist soo, vanuse, hariduse ja rahvuse järgi, regionaalsetest erinevustest, suundumist mitteaktiivsusesse, mitteaktiivsuse põhjustest vanusegrupiti ning mitteaktiivsete tööturule tagasi toomise võimalustest.

1. Mitteaktiivsuse määratlus

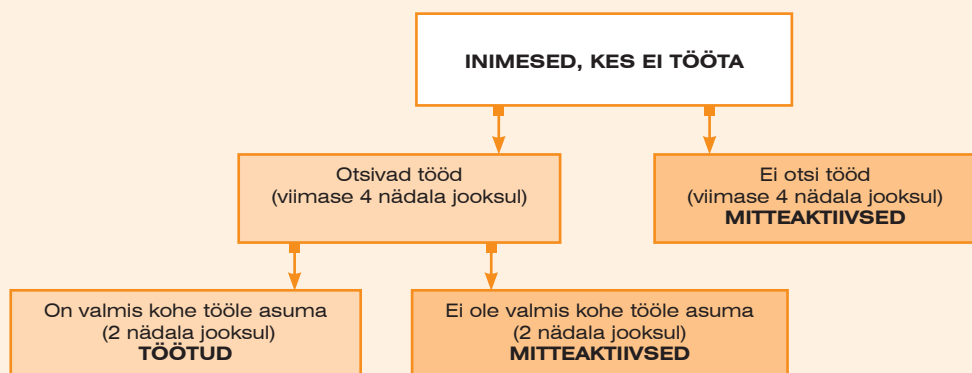
Majanduslikult mitteaktiivsed on inimesed, kes ei tööta ega otsi tööd.

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO²) määratluse kohaselt jagatakse rahvastik majanduslikult aktiivseteks (hõivatuteks ja töötuteks) ning mitteaktiivseteks. Majanduslikult mitteaktiivseteks loetakse reeglina neid inimesi, kes ei tööta ega otsi tööd. Mitteaktiivsete hulka kuuluvad enamasti õpilased, pensionärid, lapsehoolduspuhkusel olevad vanemad, puudega inimesed, kodupereained, ajateenijad, kinnipidamisasutustes viibijad jt. Töö otsimine ja valmisolek kohe tööle asuda on need omadused, mis eristavad töötuid mitteaktiivsetest. Töötute puhul peavad olema täidetud mõlemad tingimused. Kui inimene otsib tööd, kuid mingil põhjusel

ei saa kohe tööle asuda, loetakse teda mitteaktiivseks. Seega võib mitteaktiivsete seas olla ka mõningaid töötajaid. Teisalt juhul, kui õpilane või pensionär töötab või otsib tööd, siis loetakse teda vastavalt kas töötajaks või töötuks, mitte aga mitteaktiivseks. Seega ainult nimetus „õpilane“ ei ütle veel seda, kas tegemist on töötaja, töötute või mitteaktiivse inimesega. Erinevust töötute ja mitteaktiivse inimese vahel kirjeldab joonis 1.

Ainus allikas, mis annab rahvusvahelistele definitsioonidele vastavat informatsiooni inimeste majandusliku aktiivsuse ja mitteaktiivsuse kohta Eestis, on Statistikaameti tööjõu-uuring³,

Joonis 1. Töötuteks ja mitteaktiivseteks klassifitseerimise kriteeriumid

Allikas: koostatud ILO meetodika põhjal

¹ Tööhõive seisundite iseloomustamisel võetakse tavaliselt aluseks vanusegrupp 15–64, mis hõlmab valdava osa töötavast ja töötada soovivast elanikkonnast ning tagab ühtlasi rahvusvahelise võrreldavuse.

² ILO – International Labour Organization.

³ Tegemist on valikuuringuga, kus inimestelt kogutakse andmeid nende tegevuse kohta uuringunädalal. Küsitlus toimub aasta ringi.

mille andmed on olnud aluseks ka käesoleva teemalehe kirjutamisel. Küsitletute töötamise ja mittetöötamise kohta antud vastuste põhjal jagatakse nad definitsioonidele vastavalt kas hõivatuteks, töötuteks või mitteaktiivseteks.

Rahvastiku mitteaktiivsust iseloomustab kõige paremini mitteaktiivsuse määr⁴, mis näitab,

mitu protsenti rahvastikust ei kuulu tööjõu hulka. Näitajat võib arvutada eri vanusegruppide kohta. Käesolevas ülevaates käsitletakse peamiselt 15–64-aastaste vanuserühma, kuid eraldi analüüsitakse ka noorte, parimas töoeas inimeste ja eakamate vanusegruppe.

2. Mitteaktiivsuse struktuur ja dünaamika

Mitteaktiivsuse ulatuses ja struktuuris on Eesti iseseisvusperioodi jooksul toimunud suured muutused. Turumajandusele üleminek, millega kaasnes majanduse ümberstruktureerimine, tõi endaga kaasa kiire tööhõive kahanemise ja tööpuuduse kasvu. Lisaks töötute arvule kasvas ka inimeste arv, kes ei olnud suutelised uute tingimustega kohanema ja loobusid tööotsingutest. Mitteaktiivsus kasvas kuni aastani 2002, mil saavutas maksimumi nii absoluut- kui suhtarvudes (vt lisasid 1 ja 2). Kui 1989. aastal moodustasid mitteaktiivsed tööealisest elanikkonnast (15–64-aastased) 21% ja 10 aastat tagasi 28%, siis 2002. aastal oli mitteaktiivsete osatähtsus 31%.

2006. aastal oli Eestis 15–64-aastaste seas majanduslikult mitteaktiivseid inimesi 255 900, neist mehi 43% ja naisi 57%. Mitteaktiivsuse määr oli kahanenud taas 28%-ni. Mitteaktiivsuse kahanemine oli tingitud viimaste aastate kiirest majandusarengust põhjustatud hõive kasvust. Võrreldes 2002. aastaga kasvas hõive 2006. aastal 56 000 inimese võrra ning mitteaktiivsus kahanes 28 000 võrra. Samal ajal vähenes ka töötus 1990. aastate alguse tasemele ja on praegu üks Euroopa madalamaid.

Kui võrrelda mitteaktiivsuse dünaamikat Euroopa Liidu (EL) vanades liikmesriikides ja Eestis, siis võib täheldada vastupidiseid trende. Kui EL-s on viimase paarikümne aasta jooksul toimunud mitteaktiivsuse kahanemine, siis Eestis hakkas 1990. aastate alguses mitteaktiivsus kiiresti kasvama ning suuremat kahanemist võis märgata alles 2006. aastal. EL-s peetakse mitteaktiivsuse kahanemise põhjuseks eelkõige üle 25-aastaste naiste aktiivsemat sisenemist tööturule ja vanemaealiste tööhõive kasvu.

Ülevaate mitteaktiivsuse määradest Euroopa Liidu riikides annab joonis 2.

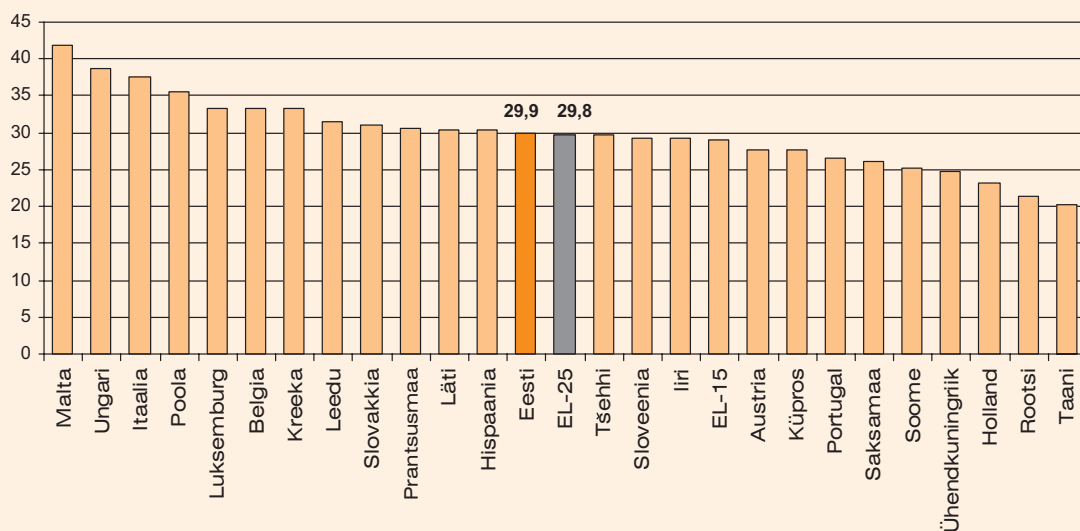
Eurostati⁵ andmetest järeldeb, et Euroopa Liidu riikide võrdluses on Eesti mitteaktiivsuse näitajaga keskmisel positsioonil. Euroopa Liidu 25 riigi keskmine mitteaktiivsuse määr oli 2005. aastal 29,8%, Eestis 29,9%. See näitab, et nii Euroopas kui Eestis oli ligikaudu 30% tööealisest elanikkonnast tööturul rakendamata. Kõige enam mitteaktiivseid on Euroopa lõunaosas, eriti Maltal (42%), kõige vähem aga kõrge tööhõive tasemega Põhjamaades, alla 25%. 2006. aasta esimese kolme kvartali andmetele tuginedes oli Eestis kiire hõive kasvu tõttu mitteaktiivsuse näitaja juba väiksem kui EL riikides keskmiselt ja üks väiksematest kümne uue liikmesriigi seas.

Euroopa Liidus on kõige vähem mitteaktiivseid Põhjamaades.

⁴ Mitteaktiivsuse määr on vastand mõistele aktiivsuse määr. Mitteaktiivsuse määr + aktiivsuse määr = 100%.

⁵ Euroopa Ühenduse Statistikaamet.

Joonis 2. Tööealise rahvastiku (15–64-aastaste) mitteaktiivsuse määrad EL riikides 2005. aastal, protsentides

Allikas: Employment in Europe 2006, European Commission

2.1. Sooline struktuur

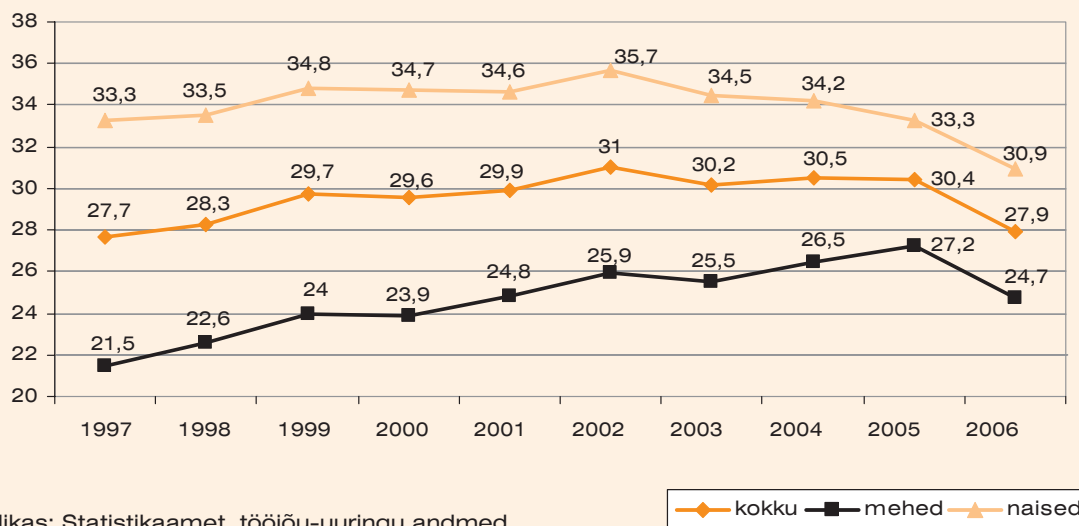
2006. aastal langes mitteaktiivsuse määr 1997. aastaga samale tasemele. Muutunud on aga meeste ja naiste mitteaktiivsuse vahe, mis on vähenenud kaks korda (vt joonist 3). Meeste mitteaktiivsuse kasvu on kõige enam mõjutanud mittetöötavate õpilaste arvu suuremine 50% võrra. Märkatavalt on suurenenud ka naisõppurite osatähtsus, kuid teiselt poolt vähendab naiste mitteaktiivsust järkjärguline pensioniea tõus, mistõttu lahkutakse tööturult hiljem. Meeste-naiste võrdluses ongi reeglina mitteaktiivsus suurem naiste hulgas,

kes õpivad kauem, pühenduvad teatud eluperioodil laste kasvatamisele ja on seetõttu kokkuvõttes pikemat aega tööturult eemal.

Kõikides riikides on naiste hulgas mitteaktiivseid rohkem kui meeste hulgas, erinevus on keskmiselt 15,3 protsendipunkti. Väikseim on vahe nendes riikides, kus naiste tööhõive on väga suur, näiteks Soomes ja Rootsis, kus 2005. aastal oli vahe vastavalt 3,8 ja 4,6 protsendipunkti. Seevastu lõunapoolsetes riikides (Kreekas, Itaalias, Hispaanias, Maltal), kus naiste hõives osalemine on traditsiooniliselt

Mitteaktiivsust on rohkem naiste hulgas.

Joonis 3. Mitteaktiivsuse määr sugude lõikes aastatel 1997–2006 (15–64-aastaste seas), protsentides

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

vähene, ulatub vahe üle 20 protsendipunkti, Maltal koguni üle 42 protsendipunkti. Eestis oli naiste mitteaktiivsuse määr 6,7⁶ protsendipunkti võrra suurem kui meestel (Employment in Europe 2006). Seega sõltub mitteaktiivsuse määr riigis otseselt naiste osalusest tööturul.

2.2. Vanuseline struktuur

Erinevalt EL riikide keskmisest, kus mitteaktiivne elanikkond vanuses 15–64 aastat jaguneb enam-vähem võrdselt kolme vanusegrupi vahel, moodustavad Eestis üle poole mitteaktiivsetest (53%) noored vanuses 15–24 ning vanemaealised vanuses 55–64 veidi üle viiendiku (22%). Selline mitteaktiivsete arvu jagunemine on iseloomulik ka teistele uutele liikmesriikidele, kus noorte mitteaktiivsus on suur vähese tööhõive tõttu, kuna õppimise kõrvalt töötamine on vähem levinud kui vanades EL liikmesriikides. Üheks põhjuseks

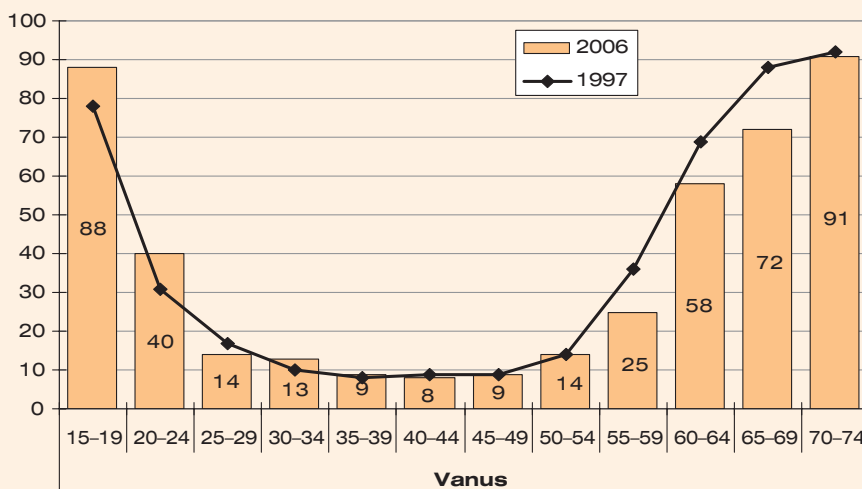
on ka osajaga töötamise vähesed võimalused või vähene otstarbekus (väike palk), mis pärsib sobiva töö leidmist.

Mitteaktiivsuse suurenemine Eestis ongi toimunud peamiselt noorte arvelt, kes suunduvad õpingute tõttu tööturule hiljem kui varasematel aastatel. Noorte vanusegrupis on mitteaktiivsete osatähtsus kasvanud kümne aasta jooksul 55%-lt 65%-le. See tähendab, et noorte mitteaktiivsete arv on suurenenud ligi 30 000 võrra ehk 27%.

Parimas tööeas ehk 25–54-aastaste mitteaktiivsete arv vähenes 2006. aastal märgatavalt ja langes 1997. aastaga samale tasemele. Kõige vähem on mitteaktiivseid vanuses 35–49, kus mitteaktiivsuse määr jääb 8–9% piireesse. Ülevaate muutustest mitteaktiivsuses vanuserühmade lõikes aastatel 1997 ja 2006 annab joonis 4.

Üle poole mitteaktiivsetest ehk 53% moodustavad noored vanuses 15–24 aastat.

Joonis 4. Mitteaktiivsuse määr vanusegrupiti 1997. ja 2006. aastal, protsentides

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Positiivseid tendentse võib märgata vanemaealiste hulgas (55–64-aastased), kus kümne aasta jooksul on mitteaktiivsuse määr vähenenud 12 protsendipunkti võrra. See on tingitud eelkõige naiste pensioniea tõusust, mistõttu eakate naiste tööhõive on kasvanud ning mitteaktiivsus vähenenud väga kiires tempos

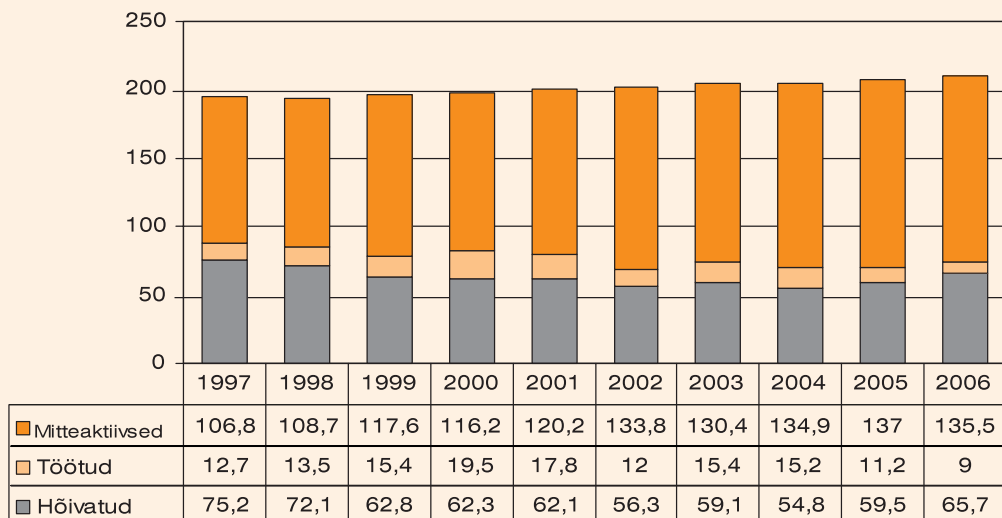
62%-lt 1997. aastal 40%-ni 2006. aastal. Suurim mitteaktiivsuse vähenemine on toimunud 55–69-aastaste hulgas. Kuna naiste pensionieaga tõuseb aastani 2016, mil naised sarnaselt meestega võivad pensionile jääda 63-aastaselt, võib eeldada vanemaealiste mitteaktiivsuse vähenemist ka järgnevatel aastatel.

⁶ Eurostati andmed on meetodika tõttu pisut erinevad Eesti Statistikaameti (ESA) andmetest. Rahvusvahelise võrdluse teostamisel kasutame Eurostati andmeid, siseriiklikul analüüsil on aga aluseks ESA tööjõu-uuringu andmestik.

Elanikkonna hõiveseisundite muutustest viimase kümne aasta jooksul vanusegrupiti ning

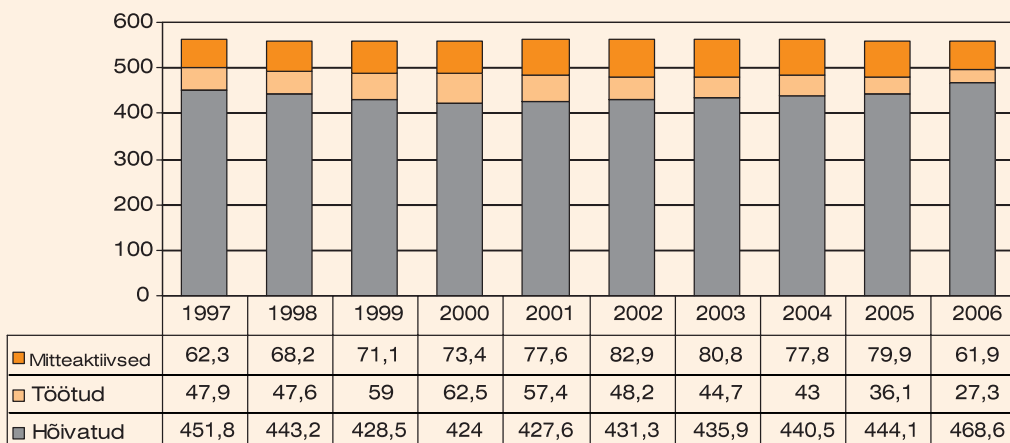
ühtlasi vanusegruppidevahelistest erinevustest annavad ülevaate joonised 5–7.

Joonis 5. 15–24-aastase rahvastiku jagunemine hõiveseisundi järgi, tuhandetes

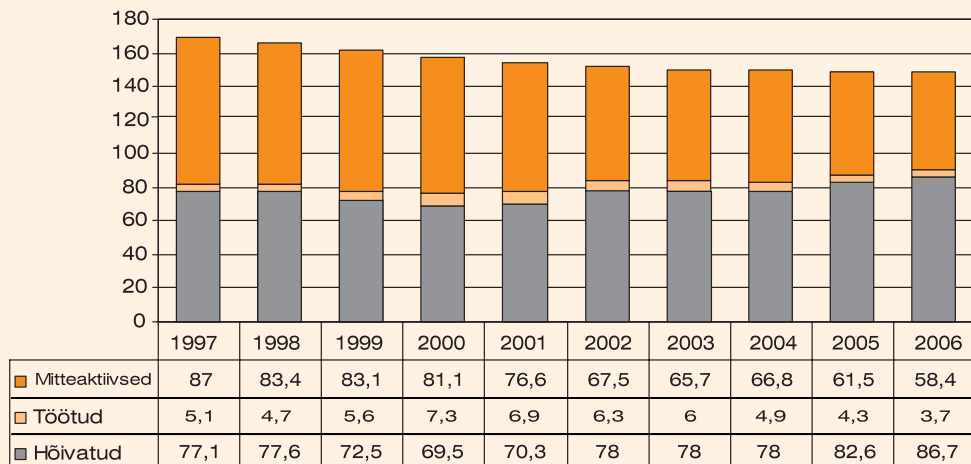
Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Joonis 6. 25–54-aastase rahvastiku jagunemine hõiveseisundi järgi, tuhandetes

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Joonis 7. 55–64-aastase rahvastiku jagunemine hõiveseisundi järgi, tuhandetes

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Tabel 1. Mitteaktiivsuse määr vanuse ja haridustasemete lõikes 2006. a, protsentides

vanus	kokku	I tase	II tase	III tase	
				keskeriharidus	kõrgharidus
25–34	13,5	22,9	14,1	9,3	9
35–44	8,3	19,5	9,2	5,5	4,1
45–54	11,4	35,7	11,9	7,9	2,8
55–64	39,2	57,7	39,9	28,2	23,3
25–64	17	37,2	17,3	11,6	8,5

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Vanusegruppide võrdluses EL liikmesriikidega oli Eestis 2005. aastal noorte (15–24-aastaste) hulgas mitteaktiivseid tunduvalt rohkem (65,4%) kui EL-s keskmiselt (54,8%) ja võrreldes Taaniga koguni enam kui kaks korda rohkem (31,9%). Seevastu 25–54-aastaste seas oli Eestis mitteaktiivseid isegi vähem kui EL-s keskmiselt (vastavalt 14% ja 16,1%). Kõige väiksem on mitteaktiivsete osatähtsus selles vanusegrupis Rootsis (10,5%), kus tööhõive näitajad on Euroopa suurimad. Tunduvalt parem on Eestis olukord vanemaealiste hulgas. EL-s keskmiselt on vanemaealiste mitteaktiivsus 54,5%, Eestis aga 41% ning prognoosid ennustavad veelgi vähenemist. Ainult Taanis ja Rootsis on vanemaealiste mitteaktiivsus väiksem, kuid seal on ka pensionile jäämise iga kõrgem ja tööga hõivatute osatähtsus suurem kui Eestis (Employment in Europe 2006).

2.3. Haridustase

Mitteaktiivsus on väga otseses seoses inimese vanuse ja haridustasemega⁷. Suurem osa mitteaktiivsetest inimestest vanuses 15–64 aastat on esimese (48%) ja teise (42%) taseme haridusega. Kolmanda taseme haridus on 10%-l mitteaktiivsetest. Mitteaktiivsete hariduse jaotus vanusegrupiti näitab, et kui välja arvata noored, kes alles omandavad haridust, siis madalama haridusega inimeste mitteaktiivsuse määr kasvab vanuse suurenedes. Nii on 25–64-aastaste kuni põhiharidusega inimeste

hulgas mitteaktiivseid koguni 37%, keskeri- ja kõrgharidusega inimeste hulgas aga ligi neli korda vähem – 9%. Mida kõrgem on inimese haridustase, seda kauem püsib ta ka tööturul. Näiteks kõrgharidusega vanemaealistest on tööga hõivatud koguni 75%. Samuti väheneb haridustaseme tõusuga lõhe meeste ja naiste mitteaktiivsuse näitajates. Seega kõrgema haridustasemega inimestel on mitteaktiivsuse risk väiksem, seda kõikides vanusegruppides.

Mitteaktiivsuse määra ja haridustaseme vahelisest seosest annab ülevaate tabel 1.

2.4. Rahvus

2/3 mitteaktiivsest rahvastikust moodustavad eestlased, 1/3 mitte-eestlased. Kui võrrelda eestlaste ja mitte-eestlaste osalemist tööturul, siis selgub, et mitte-eestlased on tööturul aktiivsemad kui eestlased. Kuigi mitte-eestlaste tööhõive on pisut väiksem kui eestlastel (vastavalt 66,1% ja 68,5%), on mitte-eestlaste töötus üle kahe korra suurem (vastavalt 9,7% ja 4%) ja seetõttu ka tööjõus osalemise ehk aktiivsuse määr suurem (vastavalt 73,3% ja 71,5%). Tööjõu-uuringu andmetest järeldub, et eestlased loobuvad töötuks jäädes tööotsingutest kergemini ja muutuvad mitteaktiivseks. Kui näiteks töötute ja eriti pikaajaliselt töötute hulgas on rohkem mitte-eestlasi, siis heitunud inimeste⁸ hulgas on tunduvalt rohkem eestlasi (80% 2006. a).

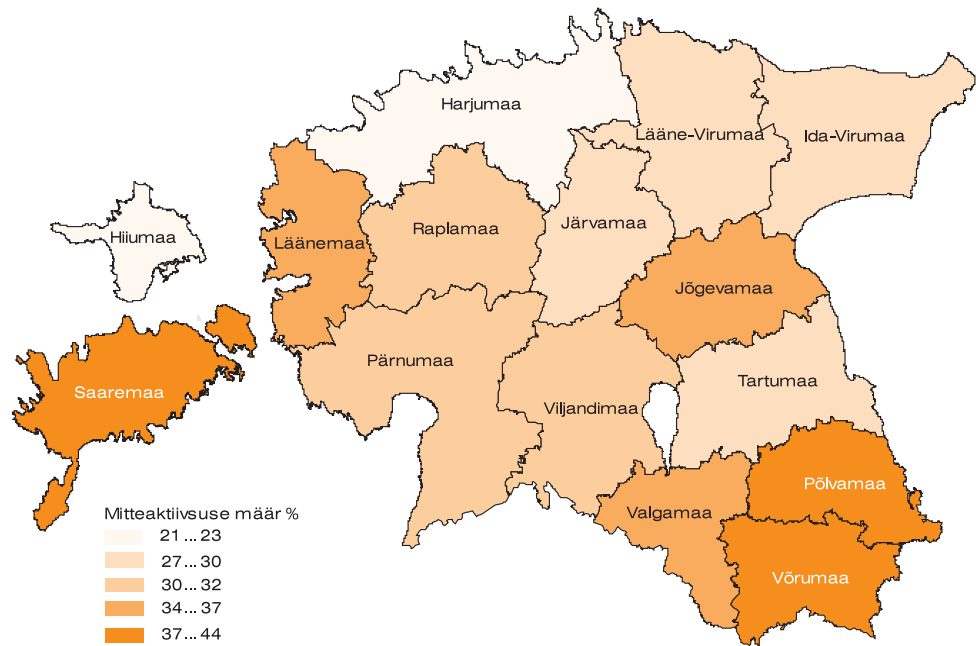
Kõrgema haridustasemega inimestel on kõikides vanusegruppides mitteaktiivsuse risk väiksem.

⁷ I tase: alg- ja põhiharidus; II tase: üldkeskharidus, kutseharidus, keskeriharidus pärast põhiharidust; III tase: keskeriharidus pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistri- või doktorikraad.

⁸ Heitunud isik – mittetöötav isik, kes sooviks töötada ja oleks valmis töö olemasolu korral kohe tööle asuma, kuid ei otsi aktiivselt tööd, sest on kaotanud lootuse seda leida.

Kaart 1. Mitteaktiivsuse määr maakonniti 2006. a, protsentides

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Eestlaste hulgas on mitteaktiivsust mõnevõrra rohkem kui mitte-eestlaste hulgas.

Seega on eestlaste hulgas mitteaktiivsust mõnevõrra rohkem kui mitte-eestlaste hulgas (vt lisa 3). Meestel on mitteaktiivsuse määra vahe koguni 5,6 protsendipunkti (eestlastel vastavalt 26,6% ja mitte-eestlastel 20,9%). Naistel on vahe olnud väiksem, 1–2 protsendipunkti piires. 2006. aastal ületas mitte-eestlastest naiste mitteaktiivsuse määr esmakordselt eestlastest naiste mitteaktiivsuse määra (vastavalt 31,8% ja 30,4%).

2.5. Regionaalsed erinevused

Mitteaktiivsust on kõige rohkem Lääne- ja Kagu-Eesti maakondades.

Mitteaktiivsuses võib märgata ka piirkondlike erinevusi. Olenevalt maakonna demograafilisest struktuurist ning ettevõtluse ja tööturu olukorrast võib mitteaktiivsete osatähtsus tööealises elanikkonnas varieeruda vahemikus 22–44% (vt kaarti 1).

Kõige väiksem oli mitteaktiivsuse määr Hiiumaal (21,7%), kus hõive määr ulatus 2006. aastal koguni 75,5%-ni. Harjumaal ja Tallinnas, kus võimalused töötamiseks on kõige suuremad ning elanikkond noorem ja keskmisest kõrgema haridusega, on samuti mitteaktiivsus väike ning hõive tase kõrge.

Piirkondades, kus on suuremad tööjõuprobleemid (väike hõive, suur töötus), võib täheldada ka suuremat liikumist mitteaktiivsusesse. Siinkohal paistavad eriti silma Lääne- ja Kagu-Eesti maakonnad, kus mitteaktiivsuse määr ulatub üle 35%, Põlvas koguni 44%. Põlvas on ka tööhõive määr Eesti väikseim: 51,4%. Kui Eestis keskmiselt moodustavad üle 50-aastastest mitteaktiivsed ligi 48%, siis näiteks Põlvamaal, kus elanikkond kõige eakam, on vastav näitaja 73,2%, Võrumaal 58,6% jne. Harjumaal ja Hiiumaal jääb aga vastav protsent 41–43 piiresse, mis näitab, et nendes piirkondades on eakamatel rohkem võimalusi ja soovi tööturul osalemiseks.

Erandina võiks aga välja tuua Ida-Virumaa, kus töötuse määr on üks suuremaid (12,1%), kuid mitteaktiivsus maakondade seas üks väiksemaid (4. kohal). Sellest võib järeldada, et Ida-Virumaa elanikud on tööturul aktiivsemad. Töö kaotamise korral jätkatakse aktiivselt töötusnõuandmist ning võrreldes Kagu-Eesti maakondadega langetakse harvemini mitteaktiivsusesse.

Võrreldes 1997. aastaga kahanes mitteaktiivsus ainult Harju-, Hiiu-, Tartu- ja mõnevõrra ka Lääne-Virumaal. Ülejäänud maakondades mitteaktiivsus kasvas.

3. Liikumised mitteaktiivsuses

Töäjõu-uuring võimaldab analüüsida, millised on liikumised kolme hõiveseisundi, tööhõive, töötuse ja mitteaktiivsuse vahel. Kas need inimesed, kes on mitteaktiivsed praegu, olid seda ka aasta tagasi või on nad vahepeal tööle asunud või hakanud tööd otsima? Ülevaate kõigi töäjõu-uuringuga hõlmatud mitteaktiivsete liikumistest hõiveseisundite vahel annab tabel 2.

15–74-aastaste mitteaktiivsete arv on aastatel 1997–2006 vähenenud 372 800-lt 362 300-ni, samal ajal vähenes selles vanuserühmas ka elanike arv tervikuna ja töötute arv. Hõivatute arv aga suurenes 29 000 võrra.

Viimase kolme aasta jooksul on sissevool mitteaktiivsusesse kahanenud, väljavool aga kasvanud. Alates 2003. aastast on väljavool sissevoolu ületanud, 2006. aastal koguni 12 000 võrra. Sissevool on vähenenud nii hõivatute

kui töötute hulgest. Positiivne on see, et väljavool on suurenenud just hõivesse suundumise arvel. Ligikaudu 30 000 mitteaktiivset oli asunud tööle ja 9000 alustanud töötusringuid 2006. aastal. 335 000 inimest ei olnud oma hõiveseisundit aasta jooksul muutnud, vaid olid mitteaktiivsed nii 2006. aastal kui aasta tagasi. Nii väike oli see arv viimati kümme aastat tagasi.

Otse hõivesse liikumist mõjutab ka lapsehoolduspuhkusele tööle tagasi minevate noorte naiste arv. Hõivest mitteaktiivsusesse liiguvad suures osas pensionile jääjad või terve töttu tööturult lahkujad. Seega mõjutavad mobiilsust olulisel määral inimese sugu ja vanus. Täpsema ülevaate mitteaktiivsusesse liikujate põhjustest vaadeldavas vanusegrupis annab lisa 4.

Viimasel kolmel aastal on sissevool mitteaktiivsusesse kahanenud, väljavool kasvanud.

Tabel 2. 15–74-aastaste liikumised* mitteaktiivsuses aastatel 2000–2006, tuhandetes

	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Mitteaktiivsus → mitteaktiivsus	349,2	357,0	356,4	356,5	358,3	335,0
Sissevool:	37,2	37,4	31,0	32,1	30,7	27,3
Tööhõive → mitteaktiivsus	25,9	25,3	22,4	25,1	23,7	23,1
Töötus → mitteaktiivsus	11,3	12,1	8,6	7,0	7,0	4,2
Väljavool:	32,8	33,3	33,9	32,7	33,8	39,6
Mitteaktiivsus → tööhõive	19,4	21,0	22,5	20,3	24,3	30,2
Mitteaktiivsus → töötus	13,4	12,3	11,4	12,4	9,5	9,4

*Liikumise all mõeldakse seisundi muutust eelmise aasta sama kuuga võrreldes

Allikas: Statistikaamet, töäjõu-uuringu andmed

4. Mitteaktiivsuse põhjused

4.1. Mitteaktiivsuse põhjused vanusegrupiti

Mitteaktiivsuse põhjuseid on erinevaid, olenevalt soost ja vanusrühmast. Edasi vaatlemegi põhjalikumalt tööealiste (15–64-aastaste) mitteaktiivsuse põhjuseid soo ja vanuse lõikes (vt joonist 8).

15–24-aastased

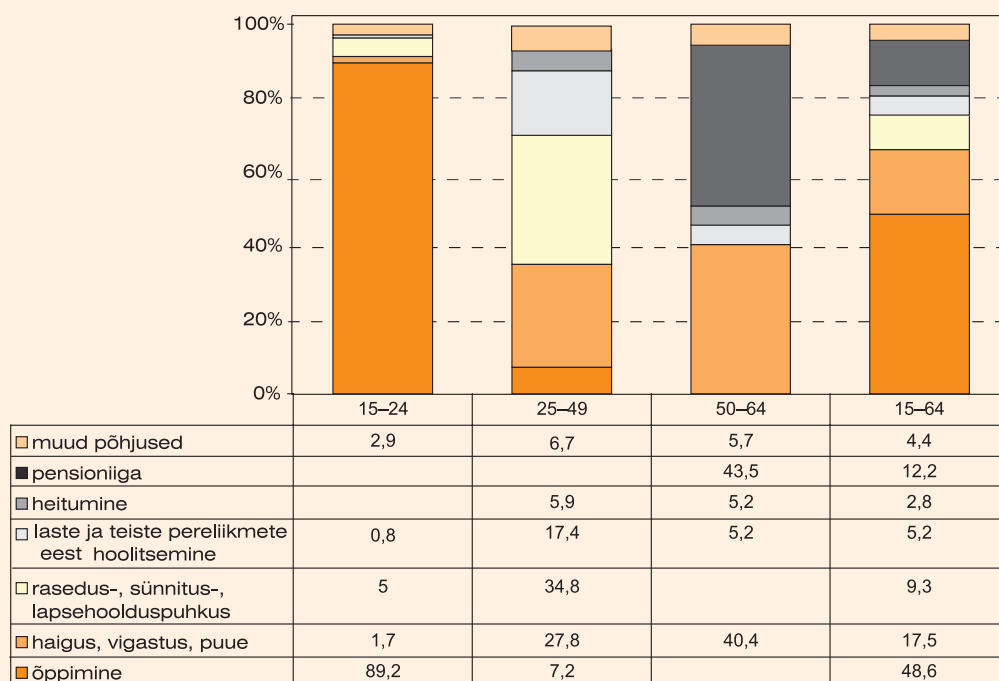
15–24-aastaste vanuserühmas on mitteaktiivseid arvukselt kõige rohkem – 135 500. Kui võrrelda aastaid 1997–2006, siis on noorte inimeste arv sellel ajavahemikul suurenenud 15 500 võrra, mitteaktiivsete arv aga 29 000 võrra. Kasv on toimunud eelkõige hõive vähenemise arvel. Peamine mitteaktiivsuse põhjus on õppimine (89%). Viimase kümne aasta jooksul on õpilaste arv kasvanud 38 000 võrra ning õppimise kui põhjuse osatähtsus 12 protsendipunkti võrra. Kindlasti avaldab siin mõju ka õppimisvõimaluste laienemine. Näiteks kõrgema haridustaseme omandajate

arv on alates 1997. aastast kahekordistunud ning ulatus 2005. aastal 68 300-ni. Kuigi nende hulgas on ka vanemaid ja töötavaid õppureid, kuulub suurem osa üliõpilastest noorte mitteaktiivsete hulka. Tööjõu-uuringu andmetel omandavad noored mitteaktiivsed õppijad kõige enam siiski keskharidust (35%) ja põhiharidust (23%), nendele järgneb bakalaureuseõpe (16%). Kuna 30% alla 25-aastastest üliõpilastest ka töötab, siis ei loeta neid enam mitteaktiivsete hulka. Madalamatel haridusastmetel ei ole kooli kõrvalt töötamine nii levinud.

Tähtsusetel teisel kohal on rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel viibimine (5%), mille osa on aastatega vähenenud. Kuna õppimisele pühendatakse rohkem aega, siis tõenäoliselt on tegemist sünnituste edasilükkamisega tulevikku, kui kool lõpetatud ja kindel töökoht olemas. Ülejäänud põhjuste osatähtsus on väike.

Noorte peamine mitteaktiivsuse põhjus on õppimine (89%).

Joonis 8. Mitteaktiivsuse põhjused vanusegrupiti 2006. a, protsentides

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

25–49-aastased

25–49-aastastel on mitteaktiivsuse põhjuste struktuur juba tunduvalt mitmekülgsem. Võrreldes 1997. aastaga on selle vanuserühma mitteaktiivsete arv vähenenud 52 000-lt 49 000-ni, eelkõige tänu heitunud inimeste arvu vähenemisele. Esiplaanil on perekondlikud kohustused, mis on seotud laste kasvatamise ning teiste pereliikmete eest hoolitsemisega. 2006. aastal oli rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel olijaid 17 000 ning teiste pereliikmete eest hoolitsejaid 8500. Võrreldes 1997. aastaga on nimetatud põhjuste osatähtsus mõnevõrra suurenenud. Mõlemad grupid on tõenäoliselt siiski ajutiselt tööelust eemal ja teatud aja möödudes pöördub enamik neist inimestest tööturule tagasi. Paindlike töövormide ja lastehoiuvõimaluste puuduse tõttu võib aga naiste tööturult eemalviibimine pikeneda.

Võrreldes noortega on suurem ka terviseprobleemide osatähtsus ja sellest põhjustatud tööturult eemaletõmbumine. Ligikaudu 14 000 inimest on mitteaktiivsed just sel põhjusel. Absoluutarvudes on see arv siiski viimase viie aasta jooksul vähenenud viie tuhande võrra. Positiivsena tuleks nimetada ka seda, et nn heitunud inimeste arv vähenes aastaga ligikaudu kolm korda (8500-lt 2900-ni). Tegemist on suures osas potentsiaalse tööjõuga, keda oleks võimalik aktiivsete tööturumeetmete rakendamise abil tööturule tagasi tuua.

Mitteaktiivsete õppijate arv selles vanuserühmas on alates 2002. aastast hakanud vähenema. Tõenäoliselt enamik üle 25-aastaseid õppureid ühtlasi ka töötab, mistõttu neid ei loeta mitteaktiivseteks. Seda kinnitavad ka tööjõu-uuringu andmed, mille kohaselt oli 2006. aastal selle vanuserühma õppijatest tööga hõivatud 77% (noorte vanuserühmas 13%).

50–64-aastased

Selles vanusegrupis on mitteaktiivseid kokku 71 500 ja mitteaktiivsuse põhjuseid valdavalt kaks: pensionil olemine (44%) ja haigus

(40%). Ülejäänud põhjuste osatähtsus jääb 5% piiresse. Võrreldes 2000. aastaga on põhjuste struktuuris toimunud suured muudatused. Kuus aastat tagasi moodustasid pensionärid nimetatud vanuserühmas 2/3 mitteaktiivsetest. Võrreldes 2000. aastaga on mittetöötavate pensionäride arv vähenenud kaks korda. Ohtlik tendents on aga see, et kasvanud on haiguste, vigastuste või puude tõttu tööturult eemalolijate arv ja osatähtsus (22%-lt 40%-ni). Haiguste tõttu on selles vanusegrupis tööturult eemal 29 000 inimest. Ka töövõimetus-pensionäride arv näitab kasvutendentsi. Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli 2006. aastal töövõimetus-pensionäre vanuses alates 55 eluaastast kuni pensionieani 20 200 inimest. See on 6400 võrra rohkem kui 2002. aastal. Peale selle lisandub ennetähtaegse vanaduspensionari saajate hulka igal aastal ligikaudu 1500 inimest, mis on valdavas osas tingitud töötusest ja tervislikest põhjustest. Positiivne on see, et sarnaselt eelmiste vanuserühmadega on vähenenud heitunud inimeste arv (3700-ni 2006. aastal), kuigi aeglasemas tempos kui alla 50-aastaste hulgas.

15–64-aastased

Vaadeldes vanusegruppi 15–64 tervikuna, võib aastatel 2000–2006 mitteaktiivsuse põhjuste struktuuris välja tuua järgmised olulisemad muutused (vt tabelit 3):

- ♦ positiivne on see, et tänu tööturu olukorra paranemisele, tööhõive kasvule ja pensioniea tõusule on mitteaktiivsete arv vähenenud 5,5%;
- ♦ kõige suurem muutus on toimunud mittetöötavate pensionäride arvus, mis on vähenenud 2000. aastaga võrreldes kaks korda;
- ♦ õppijate arv on kasvanud 24% ja ulatub juba üle 120 000;
- ♦ suurenenud sündimuse tõttu on 2000. aastaga võrreldes märgata rasedus-, sünnitus-

52% 25–49-aastastest on mitteaktiivsed laste-kasvatamise ja hooldus-kohustuste tõttu.

Eakamad on mitteaktiivsed peamiselt haiguste ja pensioniea tõttu.

Tabel 3. 15–64-aastased mitteaktiivsed mitteaktiivsuse põhjuse järgi aastatel 2000–2006, tuhandetes

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kokku	270,7	274,4	284,2	276,9	279,4	278,4	255,9
Õpingud	100	104,3	125,4	119,5	122,9	126	124,3
Haigus või vigastus	42,5	40,1	42,7	42,3	39,3	43,5	44,8
Rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkus	20,8	21,4	22,8	22,7	27,2	27,1	23,8
Vajadus hoolitseda laste või teiste pereliikmete eest	15,2	14,9	19	14,8	13,6	13,3	13,3
Pensioniiga	62,3	57,7	46,6	46,5	45,1	39,6	31,2
Heitumine (lootuse kaotamine tööd leida)	18,3	21,9	17,4	17,6	17,5	14,7	7,1
Muud põhjused	11,7	14,1	10,4	13,5	13,8	14,3	11,3

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

või lapsehoolduspuhkusel olijate arvu ja osatähtsuse kasvu;

- ♦ positiivse pöörde on võtnud aastaid probleemiks olnud heitumus. Heitunud inimeste arv on vähenenud 2,5 korda;
- ♦ probleemiks on haiguse või vigastuse tõttu mitteaktiivsete arvu kasv (5,4%), seda just vanemaaliste hulgas. Haigust nimetas peamise põhjusena 17,5% kõikidest mitteaktiivsetest. Seda kinnitab ka töövõimetus pensionäride arvu kasv 43 400-lt 2001. aastal 65 500-ni 2007. aastal.

4.2. Mitteaktiivsuse põhjused sugude lõikes

Meestel ja naistel on mitteaktiivsuse põhjused mõnevõrra erinevad (vt jooniseid 9 ja 10). Esikohal on mõlemal õppimine (vastavalt 57 ja 44%), kuid meestel on teisel kohal haigused ja vigastused, naistel aga rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkus. Kolmandale kohale jääb mõlemal pensioniiga, kuid naistel moodustab see suurema osatähtsuse kui meestel, kes lähevad pensionile hiljem.

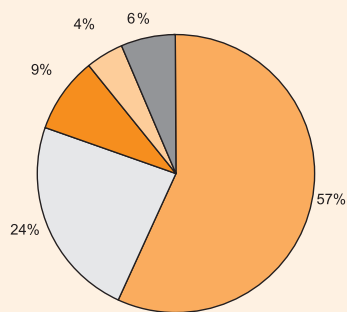
4.3. Mitteaktiivsusesse liikumise põhjused

Kui eeltoodud joonised kajastasid kõiki mitteaktiivseid inimesi põhjuste lõikes, siis tabel 4 annab ülevaate nendest, kes muutusid mitteaktiivseteks aastatel 2004/2005 ja 2005/2006. Tabelist nähtub, et mõlemal aastal liikus mitteaktiivsusesse üle 20 000 tööealise inimese.

Nii 2005. kui 2006. aastal oli esikohal lapsehoolduspuhkusele suundumise tõttu tööturult lahkunute arv ja osatähtsus, moodustades kokku 29% põhjustest. Koos laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemisega moodustavad perekondlikud põhjused kokku 45%. Võrreldes 2005. aastaga on see arv märgatavalt kasvanud, mida kinnitab ka sündide arvu kasv viimastel aastatel. Samas oleks näiteks 2006. aastal kõikidest lapsehoolduspuhkusel olijatest 24% ning laste ja teiste pereliikmete eest hoolitsejatest (hooldajatest) 47% soovinud kohe tööle asuda, kui selline võimalus oleks avanenud. Ligikaudu 8500 naist märkis töölemineku peamise takistuseks sobiva hooldusteenuse puudumist.

Teisel kohal põhjuste seas on haiguse või puude tõttu mitteaktiivsusesse suundumine. Ka selle osakaal on suurenenud nii absoluut-

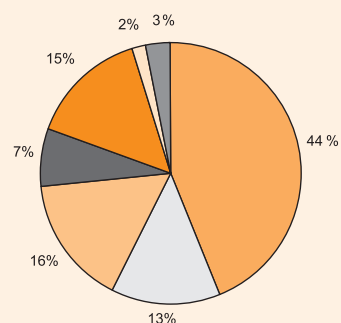
Joonis 9. 15–64-aastased mitteaktiivsed mehed mitteaktiivsuse põhjuse järgi 2006. a, protsentides

- Õpingud
- Haigus või vigastus
- Rasedus-, sünnitus või lapsehoolduspuhkus
- Laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemine
- Pensioniga
- Heitumine
- Muud põhjused

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Joonis 10. 15–64-aastased mitteaktiivsed naised mitteaktiivsuse põhjuse järgi 2006. aastal, protsentides

kui suhtarvudes. Kuna haiguse tõttu tööturult lahkujad kuuluvad kõige enam vanusegruppi 55–64, siis mõningatel juhtudel võib siin tegemist olla ka pensionile jäämisega, kuid mitteaktiivsuse põhjusena on nimetatud haigust või puuet. Näiteks 2005. aastal mainis 2800 varases pensionieas inimest (pensioniea algusest kuni 64. eluaastani), et mitteaktiivsuse peamine põhjus on haigus või puue, 2006. aastal oli sellise vastuse andjaid juba 5000.

Positiivsena tuleb märkida heitunud inimeste arvu ja osatähtsuse rohkem kui kolmekordset vähenemist võrreldes 2005. aastaga. Tõenäoliselt on see tingitud tööpakkumiste suurenemisest seoses tekkinud tööjõupuudusega.

Mitteaktiivsete inimeste hulgas leidub päris palju ka selliseid inimesi, kes võimaluse korral sooviksid tööd teha ja oleksid valmis ka kohe tööle asuma. Kuna nad aga töö otsimisega aktiivselt ei tegele, siis loetakse neid mitteaktiivseteks. Tööjõu-uuringu andmete põhjal oli 2005. aastal selliseid inimesi 37 000. Nende hulgas oli arvuliselt kõige enam heitunud isikuid (14 700), kuid oli ka õpilasi, puudega inimesi ja pensionäre, kes oleksid saanud kohe tööle asuda. 2006. aastal vähenes see arv 28 000-ni. Vähenemine toimus eelkõige heitunud inimeste arvu kahanemise tõttu. Kui nendele lisada juurde veel ligi 40 000 töötut töötajat, siis on meil kokku ligikaudu

2006. aastal liikus mitteaktiivsusesse 24 000 inimest.

Mitteaktiivsete arv on seitsme aastaga vähenenud 5,5%.

Tabel 4. 15–64-aastaste sissevool* mitteaktiivsusesse põhjuse järgi aastatel 2004–2006

	2004/2005		2005/2006	
	tuhandetes	%	tuhandetes	%
Pensioniga	4,4	16,8	3,4	14,3
Õppimine või täiendusõpe	2,9	11,0	1,7	7,0
Lapsehoolduspuhkus	6,6	25,4	7,0	29,2
Laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemine	1,7	6,4	3,8	16,1
Haigus või puue	3,9	15,1	4,3	17,9
Heitumine	3,0	11,5	0,8	3,4
Muud põhjused	3,6	13,9	2,9	12,1
KOKKU	26,0	100	23,9	100

*Sissevoolu all mõeldakse seisundi muutust eelmise aasta sama kuuga võrreldes

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

68 000 inimest, keda võiks vaadelda potentsiaalse tööjõureservina. Siinkohal tuleb aga arvestada seda, et suures osas on tegemist riskigrupi kuuluvate inimestega, kelle haridus ja oskused ei pruugi kokku langeda tööjõu

nõudlusega. Paljusid neist on võimalik tööturule tuua aktiivsete tööturumeetmete abil ning koostöös kohalike omavalitsuste ja mitetutulundusühingutega.

5. Tegevused mitteaktiivsete integreerimiseks tööellu

Euroopa tööhõive strateegia on seadnud eesmärgiks saavutada 70% tööhõive määr aastaks 2010. Kõige üldistatumalt on selleni võimalik jõuda kahel viisil: vähendades tööpuudust või kaasates mitteaktiivsete hulgast inimesi tööturule. Kui siiani oli põhiohk suunatud tööpuuduse probleemi lahendamisele, siis nüüd, mil tööpuudus on mitmes sektoris asendunud tööjõupuudusega, tuleks rohkem tähelepanu pöörata mitteaktiivsuse ennetamisele ning ka mitteaktiivsete kaasamisele tööturule. Sektoraalse tööjõupuuduse leevendamise ühe vahendina on räägitud ka võõrtööjõust, kuid prioriteediks on Eestis siiski oma tööjõu ärakasutamine.

Euroopa tööhõive suunistes aastateks 2005–2008 rõhutatakse samuti meetmete võtmist selleks, et rohkem inimesi tööturule tuua ja selleks uusi töökohti luua. Suunis nr 19 näeb ette mitteaktiivsete tööturule toomise vajadust järgnevalt:

„Tagada tööotsijatele, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevatele inimestele ja mitteaktiivsetele inimestele, pääs tööturule, muuta töö neile atraktiivseks ning tasuvaks.“

Olukorra parandamiseks keskendub Eesti tööturu poliitika järgnevatel aastatel aktiivsetele tööturumeetmetele ja neid täiendavatele sotsiaalmeetmetele, mille koosmõjus tööturult eemalolijaid aktiviseerida ja hõivesse tuua. Eesmärgiks on seatud teenuste laiendamine ja mitmekesistamine, personaalse lähenemise ja juhtumikorralduse rakendamine, teenuste kvaliteedi ja efektiivsuse parandamine sihiga muuta töötuks registreerimine ning aktiivsete tööturumeetmete kaudu töö-

turule sisenemine atraktiivsemaks. Aktiivsetes meetmetes osalemist toetab siinjuures ka põhimõte, mille kohaselt on toetuste saamine seotud aktiivsete tööotsingutega, et motiveerida toetusi saavaid inimesi tööle asumata (Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005–2007).

Tööturuameti vahendusel saavad praegu aktiivsetest tööturumeetmetest (näiteks tööturukoolitusest, tööpraktikast, tööharjutustest jpt) osa vaid Tööturuameti piirkondlikes osakondades registreeritud töötud. Tööturumõistes mitteaktiivsete sihtrühm on aktiivsetest meetmetest ning sageli ka tööandjate vaatevinklist kõrvale jäänud. Oluline vahend, mis võiks motiveerida pikaajaliselt töötuid ja mitteaktiivseid end töötuna arvele võtma, on ravikindlustuse tagamine alates 1. jaanuarist 2007 kõikidele registreeritud töötutele (sh ka neile, kelle töötutoetuse maksmise periood on lõppenud).

Siinkohal on vähene teadlikkus⁹ riigi pakutavatest võimalustest paljuski tinginud selle, et suur hulk mitteaktiivseid, kes tegelikult oleksid valmis tööturule sisenema, ei ole seda veel teinud. Et inimesed oleksid paremini teadlikud Tööturuameti pakutavatest teenustest, on ajavahemiku 2007–2008 jooksul kavas läbi viia spetsiaalselt eri sihtrühmade vajadustel põhinevat teavitustööd. Seejuures on eesmärgiks ka koostöövõimaluste tihendamise eri koostööpartneritega, näiteks vajaliku tööjõu vahendamisel tööandjatele. Olulisteks partneriteks on veel kohalikud omavalitsused, kes on teadlikumad oma piirkonna mitteaktiivsetest elanikest ning nende

28 000
mitteaktiivset
sooviks
võimalusel
kohe tööle
asuda.

Vähene
teadlikkus on
põhjustanud
mitte-
aktiivsete
kõrvale-
jäämise
aktiivsetest
tööturu-
meetmetest.

⁹ Saar Polli 2007. aastal läbi viidud uuringu kohaselt on Tööturuametist kuulnud 85% küsitletud mitteaktiivsetest, kellest Tööturuameti poole on pöördunud vaid 11%.

potentsiaalsetest takistustest tööturule sisenemisel. Ühtlasi saavad kohalikud omavalitsused aidata mitteaktiivsetel kontakti leida Tööturuametiga.

Ainult paremast teavitustööst ei piisa. Kuna mitteaktiivseid inimesi on väga erinevaid, on vaja suunata tegevusi konkreetsetele sihtrühmadele, et vältida või ka likvideerida nende tööturule sisenemise takistusi. Alljärgnevalt on võimalikke tegevusvaldkondi lahatud vanuserühmade lõikes.

15–24-aastased

Vastavalt eelnevas analüüsis väljatoodule on noorte peamiseks mitteaktiivsuse põhjuseks õppimine. Olulise meetmena tuleks siin nimetada karjäärinõustamist aitamaks noorel leida õiget eriala, mis vastaks ühelt poolt tema kutsumusele ja võimetele, aga teiselt poolt ka tööturu vajadustele. Antud juhul tuleks suurendada riigi rolli perspektiivikamate erialade tutvustamisel ning teisalt karjääriteenuste täiendamisel, et muuta need kvaliteetsemaks ja paremini kättesaadavaks.

Paralleelselt on antud vanuserühmas olulisel kohal ka rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel viibimine. Seetõttu on varasemast enam kavas propageerida paindlike töövormidega seonduvat. Eesmärk on suurendada nii tööandjate kui mitteaktiivsete inimeste teadlikkust paindlike töövormide kasutusvõimalustest.

Tööturumeetmetega kombineeritult on järjest enam pööratud rõhku lapsehoiuteenuste laiendamisele. Nende vähesus on noorte emade jaoks praegu oluline takistus tööturule sisenemisel.

25–49-aastased

Analoogselt eelmise vanusegrupiga on siingi mitteaktiivsuse põhjustena olulisel kohal perekondlikud kohustused. Riigi ülesanne on laiendada lapsehoiu- ning hooldusteenuste

võimalusi. Oluline on ka arendada elukestvat õpet, mis aitab tagada kvalifikatsiooni säilimise lapsehoolduspuhkuse ajal. Elukestva õppe võimaluste laiendamine ei puuduta ainult lapsehoolduspuhkusel olevaid lapsevanemaid, vaid on kogu riigi tööjõu kvalifikatsiooni säilitamise ning arendamise oluline vahend. Sellest tulenevalt töötavad Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Sotsiaalministeerium välja täiskasvanuhariduse rahastamismudelid. See loob skeemi, kus täiskasvanud inimeste koolitusvõimalustesse panustaksid nii tööandjad, inimesed ise kui ka riik. Karjäärinõustamisteenuse laiendamine töötavatele inimestele aitaks ühtlasi ennetada mitteaktiivsust.

Vähem tähtsad ei ole antud vanusegrupi puhul ka osajaga töövormid, mis nõuavad tõhusamat teavitustööd ning propageerimist, või kaugtöö võimaluste parandamine ja mitmekesistamine.

50–64-aastased

Eelnevatele andmetele tuginedes on eakamate peamised mitteaktiivsuse põhjused kas pensionil olemine või haigus. Selleks et ennetada mitteaktiivsust kõnesolevas sihtrühmas ning vähendada ennetähtaegsele pensionile suundumist, on vaja panustada meetmetesse, mis arvestaksid eakamate vajadustega (näiteks progresseeruvate tervisehäädade ennetamine õigesti kohandatud töökohtade/-vahenditega, üldise tervisliku seisundi edendamine jne). Sama oluline on ka tööõnnetus- ja kutsesahvustuse kehtestamine, mis suurendaks tööandja motivatsiooni töökeskkonda parandada ja aitaks seeläbi kaasa töösuhte ajal töötaja tervisprobleemide ennetamisele.

Ka eakamate tööhõive puhul on oluline aidata kaasa paindlike töövormide laiemale levikule. Seda põhjusel, et seoses vanuse ning haigusega võivad väheneda inimeste võimekus ning soov täistööajaga tööd teha, samas võib töötamine osalise koormusega olla sobilik ning võimaldada inimesel aktiivselt tööelus osaleda.

Vajalik on parandada inimeste teadlikkust paindlike töövormide kasutusvõimalustest.

Lapsehoiuteenuste vähesus takistab noori emasid tööturule sisenemisel.

15–64-aastased

Kõikide vanusegruppide puhul on kavas tõhustada reageerimist koondamistele, kus varajase sekkumise ehk tööturuteenuste pakumise ning eri osapoolte kaasamisega on võimalik tõhusamalt tagada inimeste suundumist uuele töökohale mitteaktiivsusesse langemise asemel.

Varasemast suuremat tähelepanu vajab ka puudega inimeste tööhõive suurendamine. Praegu on tööturuteenuste ja -toetuste seaduses võimalus ka täieliku töövõime kaotusega inimestel end töötuna arvele võtta¹⁰ ning osa saada aktiivsetest tööturuteenustest. Lisaks sellele sätestas tööturuteenuste ja -toetuste seadus neli spetsiaalselt puudega inimestele suunatud teenust: tööruumide ja -vahendite kohandamine; töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutamiseks andmine; abistamine tööintervjuul ja tugiisikuga töötamine. 2006. aastal kasutas viimati nimetatud nelja teenust ainult 109 inimest. Marginaalselt kasutati tööruumide ja -vahendite kohandamise ning tehnilise abivahendi teenust. Põhjusi on erinevaid. Puudega töötut iseloomustab üldjuhul pikka aega töölt eemal olek. Seetõttu vajab töötut eeskätt üldteadmisi ja kvalifikatsiooni parandavaid teenuseid,

nagu tööturu olukorrast teavitamist, karjäärinõustamist, tööturukoolitusi (sh kohanemiskoolitust ja erialakoolitusi) tööpraktikat jms¹¹. Spetsiaalselt puudega inimestele suunatud tööturuteenused on oma mõju avaldamise osas aeganõudvad ja keerulised. Samas ei piisa puuetega inimeste tööhõive suurendamiseks ainult tööturumeetmete tõhustamisest. Sama oluline on reformida praegust puuetega inimeste rehabilitatsiooniteenuste osutamise ning toetuste maksmise süsteemi.

Tööturumeetmeid puudutavate arengute osas on loodud head võimalused Euroopa Sotsiaalfondi tööhõiveprogrammi toel (perioodil 2007–2013). Programm võimaldab olemasolevaid tööturumeetmeid täiendada ning uusi meetmeid välja arendada ja piloteerida, laiendades seejuures vajadusel sihtgruppe, keda seaduses praegu otseselt välja toodud ei ole. Lähimate aastate jooksul on kavas piloteerida võimalikke täiendavaid meetmeid, nagu näiteks psühholoogilise nõustamise integreerimist aktiivsetesse meetmetesse, vajadusel sõltuvusravi võimaldamist koostöös raviasutustega (tulenevalt inimese valmisolekust ja soovist), tugigruppide võrgustiku praktiseerimist jne.

¹⁰ Vastavalt töötut sotsiaalse kaitse seadusele, mis kehtis kuni 31. detsembrini 2005, said ennast töötuna arvele võtta ainult täieliku või osalise töövõimega inimesed.

¹¹ Täiendavat informatsiooni puuetega inimeste kui riskirühma teemal on võimalik leida 2006. aastal Sotsiaalministeeriumi toimetiste sarjas ilmunud teemalehest „Tööturu riskirühmad: puudega töötud“.

Kirjandus

Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005–2007.

<http://www.riigikantselei.ee/majanduskasv>

Euroopa tööhõive suunised aastateks 2005–2008.

http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/prop_2005/adopted_guidelines_2005_en.htm

European Commission. (2005). The economically inactive population in the EU: Out of the labour force or potential labour supply? A perspective from the EU Labour Force Survey. In: *Employment in Europe 2005*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2005_en.htm

European Commission. (2006). *Employment in Europe 2006*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2006_en.htm

Romans, F., Hardarson O. (2007). Labour Market Latest Trends 2nd quarter 2006 data. *Eurostat data in focus. Population and social conditions 1/2007*.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-07-001/EN/KS-QA-07-001-EN.PDF

Romans, F., Hardarson, O. (2007). Labour Market Latest Trends 3rd quarter 2006 data. *Eurostat data in focus. Population and social conditions 3/2007*.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46587259&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-QA-07-003

Tööturuteenuste ja toetuste seadus. RTI, 18.10.2005, 54, 430.

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=948762>

Lisa 1. Mitteaktiivsete arvu dünaamika vanuse ja soo lõikes aastatel 1997–2006, tuhandetes

vanus	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
15–24										
Kokku	106,8	108,7	117,6	116,2	120,2	133,8	130,4	134,9	137	135,5
Mehed	48	50,1	54,4	53,4	54,9	62,3	60,6	62,3	65,1	64,1
Naised	58,7	58,6	63,2	62,8	65,3	71,5	69,8	72,6	72	71,4
25–54										
Kokku	62,3	68,2	71,1	73,4	77,6	82,9	80,8	77,8	79,9	61,9
Mehed	19,8	22,6	23,6	25,5	27,3	27,1	28,4	28,3	30,5	20
Naised	42,5	45,6	47,4	48	50,3	55,8	52,4	49,5	49,4	42
55–64										
Kokku	87	83,4	83,1	81,1	76,6	67,5	65,7	66,8	61,5	58,4
Mehed	27,2	26,5	27	25,7	26,5	23,8	22,9	25,4	24	24,8
Naised	59,8	57	56,2	55,4	50,1	43,7	42,8	41,4	37,5	33,7
15–64										
Kokku	256	260,3	271,8	270,7	274,4	284,2	276,9	279,4	278,4	255,9
Mehed	95	99,2	105	104,5	108,7	113,3	111,9	116	119,6	108,8
Naised	161	161,1	166,8	166,2	165,7	171	165	163,4	158,9	147,1

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Lisa 2. Mitteaktiivsuse määra dünaamika vanuse ja soo lõikes aastatel 1997–2006, protsentides

vanus	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
15–24										
Kokku	54,9	55,9	60,1	58,7	60,1	66,2	63,6	65,8	66,0	64,5
Mehed	48,5	50,7	54,6	52,9	53,9	60,5	58	59,6	61,4	59,7
Naised	61,4	61,4	65,7	64,6	66,5	72,2	69,5	72,3	70,7	69,4
25–54										
Kokku	11,1	12,2	12,7	13,1	13,8	14,7	14,4	13,9	14,3	11,1
Mehed	7,3	8,4	8,8	9,5	10,1	10	10,5	10,5	11,3	7,4
Naised	14,5	15,7	16,3	16,5	17,2	19,1	18	17	17	14,6
55–64										
Kokku	51,4	50,3	51,6	51,4	49,8	44,5	43,9	44,6	41,4	39,4
Mehed	37,2	37	38,9	37,8	40,1	36,7	35,7	39,5	37,7	38,7
Naised	62,1	60,5	61,2	61,5	57,1	50,3	50,1	48,4	44,2	39,7
15–64										
Kokku	27,7	28,3	29,7	29,6	29,9	31,0	30,2	30,5	30,4	27,9
Mehed	21,5	22,6	24	23,9	24,8	25,9	25,5	26,5	27,2	24,7
Naised	33,3	33,5	34,8	34,7	34,6	35,7	34,5	34,2	33,3	30,9

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Lisa 3. Eestlaste ja mitte-eestlaste mitteaktiivsuse dünaamika aastatel 1997–2006, protsentides

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mitteaktiivsed (tuhandetes)										
Eestlased										
Kokku	173	175,2	180,5	176,9	186,5	192,9	184,8	187	194,9	175,7
Mehed	66,5	69,7	73,3	71,6	77,1	78,1	76,5	81,5	87,8	79,5
Naised	106,6	105,5	107,3	105,3	109,3	114,8	108,3	105,5	107,1	96,3
Mitte-eestlased										
Kokku	83	85,2	91,3	93,8	87,9	91,3	92,1	92,4	83,5	80,1
Mehed	28,5	29,5	31,7	32,9	31,5	35,2	35,4	34,5	31,8	29,4
Naised	54,4	55,7	59,5	60,9	56,4	56,2	56,7	57,9	51,7	50,8
Mitteaktiivsuse määr (%)										
Eestlased										
Kokku	28,2	28,9	30,4	30,1	30,7	31,8	30,8	31,3	31,8	28,5
Mehed	22,3	23,7	25,5	25,1	26,4	27	26,3	27,7	29,5	26,5
Naised	33,9	33,9	35	34,8	34,8	36,2	35	34,7	34	30,4
Mitte-eestlased										
Kokku	26,5	27,2	28,4	28,6	28,4	29,5	29,2	29,1	27,5	26,7
Mehed	19,9	20,4	21,3	21,7	21,7	23,7	24,1	24	22,5	20,9
Naised	32,1	32,9	34,6	34,6	34,2	34,9	33,6	33,4	31,8	31,8

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Lisa 4. Sissevool mitteaktiivsusesse mitteaktiivsuse põhjuse järgi aastatel 2001–2006, (15–74-aastaste hulgas)

	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
	tuhandetes					%				
Pensioniga	9,5	8,9	9,8	8,3	5,8	25,5	28,6	30,5	27,4	21,2
Õppimine või täiendusõpe	4,0	2,3	3,1	2,9	1,7	10,6	7,4	9,8	9,4	6,2
Lapsehoolduspuhkus	7,1	5,4	7,6	6,6	7	19,0	17,4	23,7	21,7	25,7
Laste või teiste pereliikmete eest hoolitsemine	3,5	2,1	2,1	1,7	3,9	9,5	6,7	6,4	5,4	14,3
Haigus või puue	4,9	4,4	3,3	4,3	5,1	13,2	14,1	10,1	14,2	18,8
Heitumine	4,6	3,1	3,4	3	0,9	12,4	10,0	10,4	9,9	3,2
Muud põhjused	3,7	4,9	2,9	3,7	2,9	9,9	15,7	9,1	12,1	10,6
KOKKU	37,4	31,0	32,2	30,5	27,3	100	100	100	100	100

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

Mitteaktiivne rahvastik kui potentsiaalne töõjõuallikas

- **Mitteaktiivsuse määratlus**
- **Mitteaktiivsuse struktuur ja dünaamika**
Sooline ja vanuseline struktuur, hariduslikud, rahvuslikud ning regionaalsed erinevused
- **Liikumised mitteaktiivsuses**
- **Mitteaktiivsuse põhjused**
Mitteaktiivsuse põhjused vanuse ja sugude lõikes ning mitteaktiivsusesse liikumise põhjused
- **Tegevused mitteaktiivsete integreerimiseks tööellu**

2007. aastal ilmunud toimetised:

- 5/2007 Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. – Uuringuraport.
- 4/2007 Töölepingu seaduse halduskoormus. – Poliitikaanalüüs.
- 3/2007 Eesti teismeliste vägivalda ja väärkohtlemise tõlgendused. – Uuringuraport.
- 2/2007 Mees sotsiaaluuringu subjektina. – Artiklite kogumik.
- 1/2007 Puuetega inimeste toimetulek ja vajadused. – Poliitikaanalüüs.

Kõik ilmunud toimetised on Sotsiaalministeeriumi kodulehel
www.sm.ee > Väljaanded > Toimetised

Teemaleht on sotsiaalministeeriumi toimetiste sari, mille eesmärk on anda lühiülevaateid ja trendide kirjeldusi ühel konkreetsel sotsiaal-, töö- ja tervisepoliitikaga seotud teemal ning seeläbi aidata kaasa teadmispõhise poliitika kujundamisele.

Lisateave:
Tööpoliitika info ja analüüsi osakond ning tööturu osakond
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium
Gonsiori 29, 15027 Tallinn
info@sm.ee

Küljendus: Kirjastuskeskus OÜ
Trükk: Folger Art AS
ISSN: 1736-3896 (trükkis)
ISSN: 1736-390X (online)
© EV Sotsiaalministeerium, 2007
Trükitud taaskasutatud paberile